

Маріанна Мовна

(Lwowska Narodowa Naukowa Biblioteka Ukrainy im. Wasyla Stefanyka)

Оссолінеум у дзеркалі путівників Львовом (1871–1939)

Ossolineum w świetle przewodników po Lwowie (1871–1939)

W artykule ukazano obraz Ossolineum widziany oczami autorów przewodników lwowskich, jego rolę w życiu kulturalnym Galicji od schyłku XIX w. do pierwszej połowy XX w. Najbogatsze pod względem objętości oraz najcenniejsze informacje historyczne zostały przedstawione w przewodnikach S. Kunasiewicza, M. Kowalczyka, F. Jaworskiego, J. Wiczkowskiego, B. Janusza, M. Orłowicza, A. Medyńskiego, które do dziś pozostają ważnym źródłem do dziejów Ossolineum. Na podstawie przewodników możemy prześledzić rozwój biblioteki i muzeum ZNiO w ciągu prawie 70 lat ich funkcjonowania. Autorzy opracowań wysoko oceniali Zakład im. Ossolińskich jako skarbnicę pamięci, a także ważny narodowy ośrodek nauki i kultury.

Słowa kluczowe: Ossolineum, Muzeum xx. Lubomirskich, przewodniki, Lwów

Цьогоріч шанована багатьма поколіннями львів'ян культурна інституція – славнозвісний Оссолінеум відзначає 200-річчя з часу свого заснування. Фундація повстала завдяки колекціонеру, історику та бібліографу, меценату графу Юзефу Максиміліану Оссолінському (1748–1826), який у 1817 р. власну велику книгозбірню надав у повне розпорядження громадськості, а місто Львів призначив на садибу всієї збірки¹. З цією метою він придбав будівлю колишнього монастиря кармеліток черевичкових, збудованого 1604 р. поблизу гори Вроновських і 1784 р. перетвореного на військову пекарню внаслідок секуляризаційної реформи австрійського імператора Йосифа II. У 1804 та 1812 роках після двох пожеж колишній монастир був перебудований у стилі класицизму за проектом надвірного архітектора Петра Нобіле під керівництвом інженера Юзефа Бема. У чер-

¹ *Wilda przewodnik po Lwowie. Z zarysem historii miasta*, ułożył Stanisław Kunasiewicz, Lwów 1878, s. 102; *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich*, skreślił Wojciech Kętrzyński, Lwów 1894, s. 4.

вні 1817 р. ухвала, що передбачала створення закладу, була остаточно затверджена імператором Францом І. Згідно з угодою, укладеною 1823 р. Оссолінським з князем Генриком Любомирським, останній прийняв керівництво Кураторією закладу, а до фундації на правах другої інтегральної частини увійшов Музей імені Любомирських. Увесь заклад почав повноцінно функціонувати 1826 р. Згодом, 1870 р. уже син Генрика Любомирського – князь Єжи передав закладу решту фамільної збірки.

У цій статті ставимо собі завдання, яке спеціально не виокремлювали в контексті попереднього дослідження львівських путівників², а саме: простежити, яким постає Оссолінеум очима авторів путівників Львовом, що описували його збірки для потреб львів'ян й гостей міста, якою бачилась його функціональна спрямованість та роль в культурному житті Львова й Галичини останньої третини ХІХ – першої третини ХХ ст. Усі автори чільних путівників Львовом не могли оминати його своєю увагою. Так само автор першого “Путівника по місту Львову”³ (1871) історик, краєзнавець, археолог, колекціонер старожитностей Антоній Юліан Шнайдер (1825–1880) у своєму маршрутному описі міста не міг поминути заснованого 1817 р., тобто хронологічно першого і найпомітнішого культурного закладу Галичини, що одночасно відігравав роль провідного культурного осередку всіх польських земель, яким тоді був Оссолінеум. У 1871 р. обширна колекція фундації, метою якої було нагромаджувати збірки книг, рукописів, дипломів, автографів, медалей, картин, рисунків та інших витворів мистецтва, мінералів, старожитностей для збереження задля нащадків, налічувала 60 690 книг в 100 тис. томах, 1872 рукописи, 6733 гравюри, 515 карт та атласів, 464 художні полотна, 419 дипломів, 1150 пам'яток старовини, 2552 автографи, більш як 10 тис. монет і медалей, 1333 зразки мінералів, 1767 мушель⁴. Під керівництвом куратора Єжи Любомирського упорядковано музей старожитностей в окремому крилі будівлі. Інформуючи про збірки Музею ім. Любомирських, автор нагадав про експонування у ньому двох шаф із археологічними знахідками, отриманими в результаті розкопок на львівському Високому замку, самостійно здійснених ним у 1869–1871 рр. під час будівництва кіпця Люблінської унії.

Окрасою цього путівника стали чорно-білі ілюстрації, які виконала друкарська фірма Піллерів на основі літографій відомих львівських графіків чеського походження – Йозефа Свободи та Карела Ауера, що презе-

² М. Мовна, *Путівники Львовом (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.): історико-культурологічне дослідження*, Львів 2014.

³ *Przewodnik po mieście Lwowie*, Antoni Schneider, Lwów 1871.

⁴ *Ibid.*, s. 59.

нтували для огляду читача визначні архітектурні набутки Львова. Всього в путівнику вміщено 8 літографій, серед яких – Національний заклад ім. Оссолінських.

У другому виданні путівника А. Шнайдера⁵ (1875) у розділі “Громадські заклади” вміщено невеличку згадку про фундацію Оссолінських. Станом на 1875 р. колекція мала наступний числовий вимір: 75 тис. книг в 100 тис. томах, 1872 рукописи, 7733 гравюри, 615 карт і атласів, 564 олійні полотна, 500 дипломів, 1151 пам’яток старовини, 2552 автографи, бл. 10500 монет та медалей, 1333 мінералів, 2 тис. мушель. При закладі працювала друкарня.

“Путівник Вільда по Львову”⁶ (1878) пера відомого львівського краєзнавця і журналіста, доктора права Станіслава Кунаевича (1842–1879) у довідниковому описі Львова серед десяти розділів містив розділ “Бібліотеки і музеї”. Його відкривала інформація, присвячена Національному закладу ім. Оссолінських – спочатку коротка історична довідка, а тоді біжучий стан. За даними автора, у 1877 р. інвентарна книга Оссолінеуму зафіксувала 71 310 одиниць зберігання, серед яких: 4545 дублетів, 4449 друків в одному екземплярі, 2362 рукописи, 2657 автографів, 828 дипломів, 74 портрети, 21681 гравюра, 622 картини⁷. У той час дирекцію закладу очолював історик Войцех Кентжинський, а функції головного охоронця виконував Едвард Павлович. Кунаевич навів вельми цікаві та промовисті статистичні дані відвідуваності бібліотеки: науковий читальний зал за жовтень 1875 – вересень 1876 рр. (204 робочі дні) обслужив 1329 читачів, яким було видано для опрацювання 810 рукописів, 3749 книг, 7082 томових видань. Як подає статистика, за день обслуговували 7 читачів, яким було видано 4 рукописи, 18 книг, 35 томових видань. Читальний зал для широкої публіки за цей час (183 дні) відвідало 5895 читачів. За день обслуговувалось 32 особи. Окрім цього, за дозволом дирекції, окремі категорії читачів користувалися послугами абонементу: за 1896 р. ним скористалось 135 читачів, які отримали на руки 1977 книг в 3137 томах.

Музей займав дев’ять залів, які демонстрували відвідувачам дохристиянський світ Світоvida, доісторичні та античні археологічні знахідки, нумізматику, сфрагістику, стародруки, історичні пам’ятки (посуд, клейноди, зброю), витвори мистецтва (скульптури, картини, гравюри), кабінет зброї та розмаїтості. Музейні збірки відвідало 1657 осіб. На думку автора

⁵ *Przewodnik po Lwowie*, ułożył A. Schneider, wyd. II, Lwów 1875.

⁶ *Wilda przewodnik po Lwowie. Z zarysem historii miasta*, ułożył Stanisław Kunasiewicz, Lwów 1878.

⁷ *Ibid.*, s. 103–104.

путівника, злиття закладів Юзефа Максиміліана Оссолінського з його колекцією книг, рукописів, автографів, дипломів та Генриха Любомирського зі збіркою музейних експонатів стало “не лише дуже багатим джерелом для працівників науки і мистецтва, але й національним набутком, у якому воєдино переплелися минуле, сучасне та майбутнє, і сформувало одну велику духовну цілість, єдину безсмертну ідею”⁸.

“Путівник по Львову”⁹ (1888), виданий з нагоди V-го з’їзду польських лікарів та природознавців у підрозділі “Музеї, бібліотеки та архіви” коротко згадав Національний заклад ім. Оссолінських – музей та бібліотеку. Музей містився у дев’яти залах східного крила будинку, де експонувалося чимало пам’яток дохристиянських часів, історичних артефактів, археологічних знахідок, і містилася зброївня (600 одиниць вогнепальної та невогнепальної зброї). Бібліотека володіла 73 тисячами книг, 5 тис. дублетів, 2,5 тис. рукописів, 2700 автографів, 22 тис. гравюр, 650 картинами. Путівник відзначив одночасне функціонування двох читальних залів: на першому поверсі – призначеного для професорів, літераторів та журналістів, на другому – для молоді.

У розділі “Музеї, бібліотеки, архіви і театри” “Ілюстрованого путівника по Львову”¹⁰ (1894) його автор – Антоній Юліан Голлендер (1859–?) вмістив стисло й доволі безособову інформацію про Національний заклад ім. Оссолінських – коротку історичну довідку про заснування та його фундатора Юзефа Максиміліана Оссолінського, а також наступника на посаді голови Кураторії – князя Генрика Любомирського. На цей час колекція Музею ім. Любомирських розміщувалась в дев’яти кімнатах східного крила будівлі і налічувала чимало пам’яток дохристиянського часу, низку історичних артефактів, археологічних знахідок, колекцію епістолярію, зброївню, що налічувала 600 одиниць зброї.

“Ілюстрований путівник по Львову та загальній Крайовій виставці”¹¹ (1894) за редакцією історика архітектури Михайла Ковальчука (1855–1938) подавав значно детальнішу від свого попередника інформацію як про бібліотеку, так і музей. Спочатку йшов невеликий екскурс в передісторію створення закладу. Далі автор інформував потенційних відвідува-

⁸ Ibid., s. 107.

⁹ *Przewodnik po Lwowie. Z dodatkiem mapy Galicyi i planu miasta Lwowa*, Lwów 1888.

¹⁰ *Ilustrowany przewodnik po Lwowie wraz z planami miasta Lwowa, Powszechnej wystawy Krajowej r. 1894, teatru hr. Skarbka, teatru letniego, kolei konnej i elektrycznej, zestawil A[ntoni] J[ulian] Hollender*, Lwów 1894.

¹¹ *Ilustrowany przewodnik po Lwowie i Powszechnej wystawie krajowej*, Michał Kowalczyk, Lwów 1894.

чів про наявність двох читальних залів: верхнього – для ширшої публіки та нижнього – для науковців. Згідно звіту за 1893 р., бібліотека налічувала 92 076 книг в одному примірнику, 8200 дублетів, 2839 автографів, 1169 дипломів, 3538 рукописів, 1881 атласів та карт¹². Художня збірка Музею ім. Любомирських складалась з 866 полотен, серед авторів яких значились всесвітньовідомі митці – Ніколя Пуссен (“Воскресіння Лазаря”), Якопо Тінторетто (“Чарівна криниця”), Антон Рафаель Менгс (“Святе сімейство”), Каналетто (“Вид Дрездена”, “В’їзд Єжи Оссолінського до Риму”, “Папа Сикст V”), Ван Дейк (“Пейзаж”), Мартин Залеський (“Інтер’єр костелу св. Яна у Варшаві”), Олександр Орловський (“Портрет великого коронного гетьмана Єжи Оссолінського”). Окрім художньої збірки, музей володів 2238 одиницями музейних предметів, 4237 медалей, 17513 монет, 812 банкнотів, 25511 гравюр, 668 предметів зброї. В історико-археологічному відділі зберігалась колекція археологічних артефактів, розкопаних по цілій Галичині та на Високому замку у Львові.

В алфавітному огляді вулиць з їх найвизначнішими пам’ятками “Путівника по Львову”¹³ (1902) педагога Францішека Баранського (1855–1928) знаходимо на вул. Оссолінських однойменний заклад та коротку історичну довідку про його заснування. За даними початку ХХ ст., інвентар друкованих видань та унікатів Оссолінеуму складав 180 390 одиниць, дублетів – 6600, атласів та карт – 1653, рукописів – 2953, автографів – 3704, дипломів – 893, нотних видань – 124, гравюр – 24 265, картин – 751. Музей ім. Любомирських розміщувався у дев’яти залах і посідав 2237 музейних експонатів, 4237 медалей, 17 513 монет, 818 банкнотів, 25 511 гравюр, а також Пшеворську збройню (понад 600 одиниць зброї).

Найбагатшим джерелом серед проаналізованих представників путівникового жанру є “Путівник Львовом та околицею з Жовквою та Підгірцями”¹⁴ (1907) історика-красзнавця, популяризатора старовини, колекціонера і бібліофіла Францішека Яворського (1873–1914) з детальною інформацією про Оссолінеум. Оскільки культурна інституція та її багатюща колекція у своєму первісному вигляді не дійшла нашого часу, опис Ф. Яворського набуває значення важливого документального свідчення. Слід відзначити, що автор скрупульозно подав історію створення Оссолінеуму та його внутрішнього облаштування із детальним описом предметів інтер’єру та експонатів. У розділі “Архіви. Бібліотеки. Музеї” чимало

¹² Ibid., s. 15.

¹³ *Przewodnik po Lwowie*, ułożył Franciszek Barański, Lwów [1902].

¹⁴ *Przewodnik po Lwowie i okolicy z Żółkwią i Podhorcami*, oprac. Franciszek Jaworski, Lwów 1907.

місця відведено опису колекцій фундації – бібліотеки та музею. Щодо бібліотеки автор коротко зупинився на її цифровому та предметному вимірі, перелічивши найцінніші надбання – рукописні примірники Біблії, Псалтиря, Зільників, “Хроніка світу” Мартина Бельського, книги Миколая Рея, Лукаша Гурніцького та ін. Усього збірка налічувала 120 тис. книг, 4 тис. рукописів, 3 тис. автографів, 2 тис. дипломів.

Набагато більше уваги приділено опису набутків Музею ім. Любомирських, зокрема його історії створення з 25 грудня 1823 р. Загалом музейна колекція станом на початок ХХ ст. налічувала 3 тис. гравюр, 1 тис. картин, 800 одиниць зброї, майже 3 тис. старожитностей та музейних артефактів, 20 тис. монет, 5 тис. медалей¹⁵. Автор детально, покроково описує музейні приміщення від вестибюля до кожного з дев’яти залів та їх предметне наповнення, що дає можливість нині реконструювати загальний вигляд музейних експозицій. У вестибюлі увагу автора привертає копія Збруцького Світовида, залишки стародавнього іконостасу Волоської церкви у Львові, кам’яні герби, археологічні знахідки. Археологічний кабінет заповнено цінними доісторичними предметами з епохи каменю та бронзи, збіркою кераміки різних археологічних культур. Заслуговує на увагу збірка предметів, знайдених під час розкопок на Високому замку та у найближчих підміських околицях, а також портретні зображення Болеслава Хороброго, Казимира Великого та короля Лева, засновника Львова. Серед нових надходжень до музейних фондів Ф. Яворський акцентує на історичній цінності бронзового скарбу з фільварку Терезин біля Пшеворська. У другій залі розміщувалась галерея портретів польських королів та членів їх родин, відомих політичних, релігійних та культурних діячів своєї епохи – Григорія з Сянока, Мартіна Кромера, Яцека Одровонжа, Яна Гербурта, Миколая Коперника, Яна Длугоша та ін. Доповнювали експозицію литовський gobelen, настільний годинник епохи ампір, погруддя Єжи Любомирського, Адама Чарторийського, Агенора Голуховського, Ігнація Красіцького та меценатки закладу графині Марцеліни Ворцель. Третя зала обіймала низку портретів відомих представників польської аристократії XVII ст., у вітринах – персні, медальйони, камеї, пугари, клейноди. У цій же залі були представлені предмети, пов’язані з життям та діяльністю Адама Міцкевича і Тадеуша Костюшки. Четверта зала була заповнена портретами XVII – середини XIX ст., з них найбільшої уваги заслуговують зображення чільних представників родин Собеських, Потоцьких, Оссолінських, Жевуських, Чарторийських, Любомирських. Тут також зберігались середньовічні печатки, ілюстровані рукописи, автографи відомих польських історичних

¹⁵ Ibid., s. 124.

діячів (Т. Костюшка, матері короля Яна III Собеського). У п'ятій залі містився кабінет зброї з численною збіркою історичних артефактів – королівських шабел, булав, пістолетів, стилетів, східної зброї, порохівниць, луків, арбалетів, стріл, черкеських кинжалів, а реєстр зброї, наведений автором, складав загалом 542 предмети. У шостій залі було згруповано зразки сакрального мистецтва – ікони, медальйони, гемми, а також розміщувалось велике генеалогічне дерево родини Оссолінських. Добірка гравюр різножанрової тематичної спрямованості (портрети, пейзажі та історичні сцени) зберігалася у кабінеті гравюр в спеціальних теках, до кожної з яких був долучений опис. Серед них – роботи А. Дюрера, Г. Гольбейна, А. Ван Дейка, П. Рубенса, Тіціана, П. Веронезе, фрески Тіціана, Каналетто та ін. Нумізматична колекція, зосереджена у спеціальному кабінеті, налічувала 17 513 античних, середньовічних та новочасних монет, 4237 медалей. Okремо була влаштована картинна галерея, що налічувала 917 полотен, найціннішими з яких були роботи Міхала Стаховича, Юліуша Коссака, Антона Рафаеля Менгса, Ніколя Пуссена, Якопо Тінторетто, Луки Джордано (“Св. Антоній з Падуї”), Каналетто, Яна Матейка.

Okремою рубрикою Національний заклад ім. Оссолінських фігурує у розділі “Музеї, архіви, бібліотеки, приватні збірки і театри” книги “Львів, його розвиток та стан культури, а також провідник по місту”¹⁶ (1907) професора-медика Львівського університету Юзефа Дрогослава Вічковського (1858–1924). Автор подав невелику історичну довідку про створення Оссолінеуму з переліком директорів та їх справ на користь закладу – перший за ліком Францішек Сярчинський, тоді Костянтин Слотвінський (у 1833 р. відкрив читальний зал і друкарню), Адам Клодзінський (з 1839 р.), Август Бельовський, Войцех Кентшинський (з 1876 р.). Ю. Вічковський проливає світло на внутрішню структуру бібліотеки: директор – кустош – віце-кустош – 2 скриптори – 10 стипендіатів. Стан фондів виглядав наступним чином: 122 850 книг, 1105 атласів та карт, 4603 рукописи, 3094 автографи, 1514 дипломів, 385 нотних записів. Упродовж 1906 р. наукова читальня працювала 212 днів і обслужила 7592 осіб, яким було видано 2083 рукописи, 16 713 книг в 27 863 томах. Читальня для молоді за цей же період обслужила 6357 читачів. Інформація про Музей ім. Любомирських, розташований у східному крилі будинку, що займав вестибюль та шість залів, була як предметною (містить детальний опис експонованих пам’яток), так і кількісною. У кількісному вимірі музейна колекція 1906 р. складалась з 27 970 гравюр, 969 картин, 722 оди-

¹⁶ *Lwów, jego rozwój i stan kulturalny oraz przewodnik po mieście*, skreślił Józef Wiczowski, Lwów 1907.

ниць зброї, 2542 пам'яток старовини, 700 печаток, 17 170 монет, 4332 медалей¹⁷. У музеї працювали музейний кустош і 2 стипендіати.

Три окремі інформаційні блоки, що стосуються різнопланових збірок Оссолінеуму, фігурують в українському рукописному путівнику Львовом¹⁸ (1919) краєзнавця, музейника, публіциста, археолога, історика мистецтва, бібліографа Богдана Януша (1887 ?–1930) Перший з них був присвячений музейній колекції Музею ім. Любомирських. Станом на 1919 р. вона охоплювала 3 тис. аркушів графіки, 1 тис. картин, 800 одиниць зброї, 3 тис. старожитностей та музеаліїв, до 20 тис. монет. Автор детально описує предметне наповнення музейних залів – сіней (гіпсова копія Збруцького Світовида, останки іконостасу з каплиці Трьох Святителів Волоської церкви, гармати часів польсько-шведських воєн, археологічні знахідки з Високого Замку та глиняний посуд з різних місцевостей Галичини); другої зали (галерея портретів, серед них – графа В. Тишкевича, прадіда українського дипломата Михайла Тишкевича); археологічного кабінету (нечисленні, але цінні доісторичні знахідки переважно з української частини Галичини, серед них – знахідки Антонія Шнайдера, портрет князя Лева – копія картини Луки Долинського); третьої зали (портрети Костянтина Корнякта та Богдана Хмельницького); четвертої зали (портрети, автографи та ілюстровані рукописи); п'ятої зали (збірка зброї); шостої зали (старовинні ікони, медалі, гемми, особисті речі відомих осіб); кабінету графіки (30 тис. одиниць зберігання); кабінету нумізматики (20 тис. античних, середньовічних та новочасних монет). Портретна галерея Музею ім. Любомирських вміщувала 1100 картин та 500 скульптур польських, італійських, французьких, нідерландських та німецьких майстрів (наводився їх детальний перелік). Книжкова збірка фундації Оссолінських володіла великим масивом друкованих видань – унікатами та дублетами (20 тис.), мапами, рукописами (4 тис.), оригінальними грамотами, автографами (3 тис.), листами (2 тис.). Найціннішими надбаннями були рукописні примірники Біблії, Псалтиря, Зільників, мшали, синодіальні статuti, конституції, статут Ляське на пергаменті, твори Меховіта, літопис Мартина Бельського, книги Миколая Рея, Лукаша Гурніцького та ін.

“Ілюстрований путівник Львовом”¹⁹ (1920) відомого мандрівника, географа, автора численних путівників Львовом та Польщею Мечислава Орловича (1881–1959) високо оцінив бібліотеку закладу Оссолінських, яку за кількістю книг та періодики вважав найбагатшою книгозбірнею

¹⁷ Ibid., s. 522.

¹⁸ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі – ЦДАУЛ), Б. Януш, *Провідник по Львові*, ф. 309, оп. 1, спр. 1418, арк. 159, 172, 184.

¹⁹ M. Orłowicz, *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, Lwów 1920.

Львова. Станом на 1920 р. тут зберігалося 142 тис. книг (напередодні Першої світової війни збірка зросла на 50 тис. книг та рукописів, завдяки влиттю до неї родинних архівів Любомирських і Сапегів), 5 тис. рукописів, 5500 автографів, 1700 документів. Автор коротко описує наповнення Музею ім. Любомирських по окремих залах. Музейна бібліотека і кабінет гравюр налічували кілька сотень тисяч книг з галузі мистецтва та археології, 20 тис. дереворитів та літографій, поділених на 3 групи – портрети, пейзажі та історичні сцени, а також багато рідкісних альбомів. Галерея картин і скульптур містила 1 тис. полотен і 500 скульптурних композицій. Кабінет монет і медалей належав до найбагатших збірок Польщі (21 454 предметів). Для отримання вичерпнішої інформації про фонди Оссолінеуму Орлович відсилав зацікавлених читачів до спеціального путівника музеєм, що детально перелічує усі його збірки²⁰. Текст було доповнено світлиною будівлі зі збірки історичного музею Львова (автор – Ю. Яворський).

Невелика згадка про Оссолінеум – бібліотеку та Музей ім. Любомирських міститься у розділі “Музеї, галереї, бібліотеки, архіви” “Путівника по Львову”²¹ (1922) Б. Януша Він зафіксував зростання книжкового фонду до 200 тис. томів, 5 тис. рукописів, 4000 автографів, 2 тис. дипломів. Музей Любомирських після впорядкування 1921 р. поділено на два відділи – історичних пам’яток та картинну галерею, де виставлено лише найкращі полотна польських та зарубіжних малярів.

У контексті опису окремих історичних пам’яток, зокрема церков, що зникли з історичної мапи Львова (Богоявленської церкви – парафіяльної для українців Галицького передмістя) згадується Музей ім. Любомирських у першому українському “Провіднику по Львові”²² (1925) мистецтвознавця, історика, краєзнавця, письменника Миколи Голубця (1891–1942). Саме у депозиті музею зберігались артефакти, знайдені під час розкопок козацької могили часів Хмельниччини на цвинтарі колишньої Богоявленської церкви – козацькі шаблі, стріли та списи. Збірку бібліотеки Оссолінських автор оцінює у 200 тис. друків, понад 5 тис. рукописів, 4 тис. автографів та понад 2 тис. пергаментів.

“Ілюстрований путівник Львовом”²³ (1928) подає стисло згадку про Оссолінеум: його книжкова збірка як найбагатша у Львові налічувала 800

²⁰ *Przewodnik po Muzeum imienia książąt Lubomirskich we Lwowie*, zestawił Mieczysław Treter, Lwów 1909.

²¹ B. Janusz, *Przewodnik po Lwowie (z planem miasta)*, Lwów 1922.

²² М. Голубець, *Провідник по Львові*, Львів 1925.

²³ *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, część nowszą i informacyjną oprac. Bronisław Domiszewski, Lwów 1928.

тис. томів. 1921 р. на підставі угоди 1914 р. вона зростає за рахунок придбання музейної колекції та книгозбірні Павліковських.

Невелику інформацію загального характеру про функціонування польського національного інституту ім. Оссолінських подав український історик Іван Крип'якевич (1886–1967) у путівнику “Історичні проходи по Львові”²⁴ (1932). Він констатував, що книгозбірня налічує 150 тис. книг, серед них – і дещо з українських стародруків, 5 тис. рукописів, чимало автографів, велику збірку географічних карт. Музей ім. Любомирських концентрує у собі численну збірку портретів, зброї, рисунків, гравюр, монет та іншої старовини.

Видання “Львів: путівник для мандрівників”²⁵ (1936) історика-краєзнавця та педагога Олександра Мединського (1882–1940) у розділі “Верстати наукової праці” подає чимало інформації про бібліотеку закладу Оссолінських та Музей ім. Любомирських. Автор високо оцінив вартість Оссолінеуму для польської науки та культури, підкресливши його національний характер, оскільки збірка полоністики була найбільшою за обсягом і комплектувалася науковим та літературним доробком всієї Польщі²⁶. Бібліотека володіла численною збіркою середньовічних рукописів та стародруків. Історія літератури представлена багатством автентичних рукописів А. Міцкевича, А. Асника, Г. Сенкевича, В. Реймонта, С. Жеромського, Ю. Словацького. У кількісному вимірі фондова збірка налічувала 220 582 книг, 6368 рукописів, 9368 автографів, 2224 дипломів, 3041 мапу.

О. Мединський детально зафіксував загальний вигляд музейної експозиції станом на 30-ті роки ХХ ст. Вестибюль партеру прикрашали доісторичні археологічні знахідки, серед яких – бронза римського часу, єгипетські та античні пам'ятки, гіпсова копія Світовида, залізні гармати часів Карла XII. У залі 1 виставлено портрети фундаторів, добродійців, кураторів і знаменитих працівників закладу. Зала 2 експонувала польські портрети XVI-XVII ст., цінні з погляду історії костюму. У залі 3 представлено пам'ятки епохи короля Яна III Собеського, портрети королівської родини, зразки нумізматики з Х ст. до сучасності, банкноти, портрети королів та відомих діячів XVIII ст. Експозиція зброї акумулювала велику збірку польської зброї (гаківниці, кольчуги, панцирі, пістолети, галябарди, мундири часів Наполеона). У шаблярні була зібрана ко-

²⁴ І. Крип'якевич, *Історичні проходи по Львові*, Львів 1932.

²⁵ *Lwów: przewodnik dla zwiedzających miasto*, oprac. А. Medyński, Lwów 1936.

²⁶ *Ibid.*, s. 150.

лекція польських шабель XVI–XX ст., турецькі та перські, козацькі, німецькі, японські шаблі, рапіри, мечі, стилети. Зала 1 першого поверху була присвячена сакральному мистецтву з найстаршою іконою 1450 р., цеховими іконами, костельними скульптурами. У залі 2 виставлено портрети та ікони XVIII ст. Зала 3 – боротьби за незалежність Польщі з портретами чільних діячів, пам'ятками Листопадового (1830 р.) та Січневого (1863 р.) повстань. Зала 4 представляла нідерландське мистецтво XVI–XVII ст. (Якоб Йорданс, Маленар, Дірк Галс, Квірін ван Брекенкам). Зала 5 була спеціально присвячена творчості Юліуша Коссака. У картинній галереї зібрано портрети польських малярів XVIII–XIX ст., полотна Я. Матейка, Ю. Брандта, італійських та французьких майстрів. Путівник зберіг для майбутнього тогочасні зображення будівлі – фасад, фрагмент від вулиці Коперника і зал рукописів, а також світлини збройні.

Практично кожен путівник Львовом не проминув своєю увагою фундацію Оссолінських разом з Музеєм ім. Любомирських. Путівникові видання, які за своєю жанровою специфікою були розраховані перш за все на широкі кола читачів – львів'ян та гостей, представників різних професійних середовищ, поширюючи відомості про культурні пам'ятки Львова, виокремлювали Оссолінеум як важливий культурний та науковий осередок цього міста. Усі вони з різною повнотою висвітлення подавали актуальну для свого часу інформацію про заклад з метою його популяризації і промоції: коротку історичну довідку, прізвища його меценатів, жертводавців, директорів та кустошів, внутрішню структуру, на підставі інвентарних книг фіксували на своїх сторінках кількісний та предметний вимір збірок друкованих видань і музейних колекцій фундації за різні роки, характер музейної експозиції, статистичні дані відвідуваності бібліотеки та обертаності книжкового фонду, години праці. Найбагатші за обсягом та найцінніші відомості представлені в авторських путівниках С. Кунасевича, М. Ковальчука, Ф. Яворського, Ю. Вічковського, Б. Януша, М. Орловича, О. Мединського, що сьогодні набули значення важливого документального джерела з історії Оссолінеуму, яке дає уявлення сучасникам про повноту зібраного фондового матеріалу його засновниками – Максиміліаном Оссолінським та Генриком Любомирським. За публікаціями путівників можна простежити збагачення книжкової та музейної колекції інституції за майже 70 років її існування (1871–1939). Автори вадемекумів одностайно оцінили заклад ім. Оссолінських як скарбницю людської пам'яті, визначний польський культурний осередок.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Центральний державний історичний архів України у Львові, ф. 309, оп. 1, спр. 1418 (Б. Януш, *Провідник по Львові*).

Wydawnictwa źródłowe i opracowania

[Barański F.], *Przewodnik po Lwowie*, ułożył [...], Lwów [1902].

[Domiszewski B.], *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, część nowszą i informacyjną oprac. [...], Lwów 1928.

Голубець М., *Провідник по Львові*, Львів 1925.

[Hollender A. J.], *Ilustrowany przewodnik po Lwowie wraz z planami miasta Lwowa, Powszechnej wystawy Krajowej r. 1894, teatru hr. Skarbka, teatru letniego, kolei konnej i elektrycznej*, zestawił [...], Lwów 1894.

Janusz B., *Przewodnik po Lwowie (z planem miasta)*, Lwów 1922.

[Jaworski F.], *Przewodnik po Lwowie i okolicy z Żółkwią i Podhorcami*, oprac. [...], Lwów 1907.

[Kętrzyński W.], *Zakład Narodowy imienia Ossolińskich*, skreślił [...], Lwów 1894.

Kowalczuk M., *Ilustrowany przewodnik po Lwowie i Powszechnej wystawie krajowej*, Lwów 1894.

Крипякевич І., *Історичні проходи по Львові*, Львів 1932.

[Medyński A.], *Lwów: przewodnik dla zwiedzających miasto*, oprac. [...], Lwów 1936.

Мовна М., *Путівники Львовом (друга пол. XIX – поч. XX ст.): історико-культурологічне дослідження*, Львів 2014.

Orłowicz M., *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*, Lwów 1920.

Przewodnik po Lwowie. Z dodatkiem mapy Galicyi i planu miasta Lwowa, Lwów 1888.

Przewodnik po mieście Lwowie, Antoni Schneider, Lwów 1871.

[Schneider A.], *Przewodnik po Lwowie*, ułożył [...], wyd. II, Lwów 1875.

[Treter M.], *Przewodnik po Muzeum imienia książąt Lubomirskich we Lwowie*, zestawił [...], Lwów 1909.

[Wiczkowski J.], *Lwów, jego rozwój i stan kulturalny oraz przewodnik po mieście*, skreślił [...], Lwów 1907.

Wilda przewodnik po Lwowie. Z zarysem historii miasta, ułożył Stanisław Kunasiewicz, Lwów 1878.

Ossolineum in the light of Lviv guidebooks (1871–1939)

Summary

This article shows the image of the Ossolineum seen through the eyes of the authors of the Lviv guidebooks, its role in the cultural life of Galicia from the end of the 19th century to the first half of the 20th century. The largest in volume and the most valuable historical information was presented in the guidebooks by S. Kunasiewicz, M. Kowalczuk, F. Jaworski,

J. Wiczkowski, B. Janusz, M. Orłowicz, A. Medyński, which until today remain an important source for the history of the Ossolineum. On the basis of the guidebooks we may follow the development of the Ossolineum library and museum during almost 70 years of its functioning. The authors of monographs highly valued the Ossolineum as the treasure chest of memory and also an important national centre of science and culture.

Key words: the Ossolineum, Museum of the Lubomirski dukes, guidebooks, Lviv